Subota, 26. rujna 2015. /POGLED/ 15

IZBJEGLIČKA KRIZA – LAKMUS PAPIR

Što je s idejom socijalizma danas, u Europi u kojoj je sve glasnija ekstremna desnica?

– Okretanje Europe nadesno, međutim, prouzročilo je i snaženje ljevice: crveni Podemos je najjača stranka u Španjolskoj, pa grčka Syriza koja je opet pobijedila na izborima, pa sad lijevo krilo Syrize, pa najnovije lijevo krilo britanskih laburista, čak i u Hrvatskoj Radnička fronta koja se doduše u zadnje vrijeme slabo čuje, kaže Andrea Matošević.

– Koliko god u vremenima krize desnica uspijeva kapitalizirati strah, koristiti strah kao valutu i kapitalizirati ga, jednako tako se pokazuje da i solidarnost u najširem smislu, gotovo spontano i od dolje uspijeva mobilizirati velik dio ljudi. Tko je za ekonomiju straha a tko za ekonomiju solidarnosti, tek ćemo vidjeti, zaključuje Boris Koroman.

Obojica se slažu da će odgovore na ta pitanja ubrzati velika izbjeglička kriza. »Kristalno je jasna polarizacija društva po pitanju izbjeglica, to je ogroman lakmus papir. Desnica u Hrvatskoj odmah je zarežala na slabijeg i učinila katastrofalnu grešku kupujući vrlo jeftine političke bodove, a umivena ljevica počela se ponašati kao prava ljevica, idu po terenu, razgovaraju s ljudima. Uz, naravno, nestranačke ljude i lokalne akcije, Crkvu i udruge koji su počeli djelovati na terenu«, kaže Matošević.

SOCIJALIZAM nije samo povjesničarska tema

Socijalizmom se danas bave i povjesničari umjetnosti i književnosti, etnolozi i antropolozi, jezikoslovci, kulturolozi u najširem smislu. To je vrlo široka fronta mislilaca koja tu temu i dalje smatra vrijednom i dostojnom pažnje. Samo na pulski skup dolazi 130 ljudi iz čitave Europe pa i SAD-a koji pišu doktorate ili provode istraživanja

Duška PALIBRK

Đorđe Balašević i vrijednosni sustav jugoslavenske države, glamur i televizija u stvaranju popularnih ličnosti te pokušaji dekriminalizacije homoseksualnosti u jugoslavenskom socijalizmu, rock opera kao angažirana umjetnost Predraga Vraneševića, emigracija i disidenti, titoizam i jugoslavenstvo, Jugoslavija i svijet, skupljanje sličica i albuma, fićo kao simbol modernizacije, politika djetinjstva u socijalizmu, mladi i partija, žene u borbi – žene u modi, industrijalizacija i deindustrijalizacija, radnici između klase i nacije 80-ih, časopis Danas o HDZ-u uoči prvih višestranačkih izbora 90-ih…

Ovo su samo neke od tema koje će se obrađivati na 2. međunarodnom znanstvenom skupu »Socijalizam na klupi« koji će od 1. do 3. listopada na pulsko Sveučilište dovesti čak 130 znanstvenika i istraživača iz 18 zemalja koji će se baviti nekim od segmenata središnje teme konferencije »Socijalizam: izgradnja i razgradnja«. Cilj je organizatora, Centra za kulturološka i povijesna istraživanja socijalizma pri pulskom Sveučilištu Jurja Dobrile (CKPIS) povezati socijalistička i postsocijalistička iskustva u Europi u godini 70. obljetnice uspostave socijalističke Jugoslavije i 25. obljetnice od prvih višestranačkih izbora u republikama koje potom postaju neovisne države. I Europi 1945. i 1990. godina označavaju početak i vrhunac urušavanja poratnih državno-socijalističkih režima.

Osnivačka četvorka

– Prva naša konferencija prije dvije godine bila je uokvirena jugoslavenskim socijalizmom, a sada smo se proširili na sve vrste socijalizma po istočnom bloku. Na prvoj konferenciji sudjelovalo je oko 80 ljudi, sada se prijavilo 130 sudionika. Narasli smo 60 posto! Osim toga, ove godine s već gotovim panelima dolaze nam druge, gostujuće institucije – Institut za povijest umjetnosti i Centar za istraživanje mode iz Zagreba te Centar za studije Jugoistočne Europe Sveučilišta iz Graza koji u čak četiri panela dovodi desetak svojih izlagača o temi rada, kaže dr. sc. Boris Koroman, aktualni voditelj CKPIS-a.

CKPIS su prije tri godine kao znanstveno-istraživačku sastavnicu pulskog Sveučilišta osnovali i vode ga profesori s Filozofskog fakulteta, Odjela za studij na talijanskom jeziku i Glazbene akademije u Puli – povjesničar Igor Duda, etnolog i antropolog Andrea Matošević, muzikologinja Lada Duraković te kroatist i etnolog Boris Koroman, sve redom mladi doktori znanosti. Uz njih, kao vanjski suradnici u Centru rade doktorand Igor Stanić koji proučava samoupravljanje na primjeru brodogradilišta Uljanik te postdoktorandica Chiara Bonfiglioli iz Bologne koja na iskustvima Arena Modne kuće, Kamenskog i Varteksa u NEWFELPRO projektu istražuje propast tekstilne industrije u Hrvatskoj. CKPIS je otvoren ne samo za studente već i za sve građane, tijekom akademske godine jednom mjesečno organiziraju javno predavanje, okrugli stol ili tribinu i, ovisno o temi, privuku raznoliku publiku.

– Bila je, recimo, jako zanimljiva rasprava na tribini o sindikatima na kojoj su bili teoretičari, povjesničari, aktivisti iz civilnog sektora. Samo u prošloj akademskoj godini Tanja Petrović iz Ljubljane (SAZU) govorila je o rudarenju iz fotografskih arhiva, Branimir Janković svoje je predavanje naslovio »Od najdražeg sina do neželjenog djeteta: marksizam u hrvatskoj historiografiji«, predstavljena su tri temata u tri znanstvena časopisa s člancima s 1. konferencije »Socijalizam na klupi«, u časopisima Narodna umjetnost, Historijski zbornik i Časopis za suvremenu povijest. Ana Hofman govorila je o fenomenu zborova koji pjevaju pjesme o radu, proletarijatu i antifašizmu, a velik događaj bila je i doktorska radionica »Povijest svakodnevice u socijalističkoj Jugoslaviji« na kojoj su mladi povjesničari iz čitave Europe koji pišu doktorate pretresali svoje nedoumice s akademskim profesorima i drugim stručnim diskutantima, nabraja Koroman.

Pokroviteljstvo Fondacije Rosa Luxemburg

U CKPIS-u provode više manjih, tzv. bilateralnih projekata u suradnji s ljubljanskim Znanstveno-istraživačkim centrom slovenske Akademije znanosti te s Centrom za jugoistočnu Europu u Grazu. U tijeku je i velik trogodišnji projekt »Stvaranje socijalističkog čovjeka: Hrvatsko društvo i ideologija jugoslavenskog socijalizma« koji financijski pokriva Hrvatska zaklada za znanost. U njemu sudjeluje 11 znanstvenika s pulskog, zagrebačkog i Sveučilišta Sjever te European University Institutom iz Firence, većina istraživanja je obavljena, dovršene su dvije knjige – među njima i »Socijalizam s udarničkim licem: etnografija radnog pregalaštva«, upravo objavljena treća knjiga Andree Matoševića. Igor Duda dovršava svoju knjigu o pionirima, a slijedi i zbornik s 30-ak znanstvenih radova. CKPIS sve to publicira preko svoje biblioteke – CeKaPISarnice koja je objavila i zbornik s 1. konferencije »Socijalizam na klupi« (urednici Lada Duraković i Andrea Matošević).

– Od ove godine smo u partnerskom odnosu s njemačkom Fondacijom Rosa Luxemburg za jugoistočnu Europu. Još u vrijeme prošle konferencije pozvali su nas na suradnju i tako su oni od ove godine pokrovitelji naših dvogodišnjih znanstvenih akademskih okupljanja koje smo nazvali »Socijalizam na klupi«. Njihovom ćemo potporom platiti putne troškove pozvanim izlagačima i izradu promotivnih materijala, a Sveučilište nam pruža svu logističku i prostornu podršku za skup, pojašnjava Boris Koroman.

Pulski CKPIS jedini je specijalizirani centar za istraživanje socijalizma u Hrvatskoj, ali nisu ni prvi ni jedini. Iako je jedno vrijeme ta tema bila zanemarivana i izložena prisilnom zaboravu, socijalizam se danas izučava na mnogim punktovima u zemlji, na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, na Institutu za etnologiju i folkloristiku, kulturalnim studijima u Rijeci, u Centru za mirovne studije i drugdje, ali na razini grupe ljudi okupljenih oko pojedinog projekta. Na osnivanje CKPIS-a, kaže Koroman, potaknuli su ih prvenstveno bliski znanstveni interesi, ali i sličan akademski »senzibilitet«. Poticaj izvana bila je u javnosti pojednostavljena slika tog vremena, guranje u zaborav socijalističkog razdoblja, jednosmjerno etiketiranje ili pak simplifikacija koja vodi do nekritičke nostalgije. Njih zanimaju problemi, kontradikcije, činjenice do kojih se dolazi analizama i istraživanjem.

Društvo kontradikcije i samorefleksije

– Velika je disproporcija prisutnosti tema o socijalizmu u medijima i u znanstvenoj zajednici. U medijima imamo samo dvije suprotstavljene strane, a znanstveno i analitički ovim se temama bavi iznimno velik broj ljudi, doktorandi, istraživači u Hrvatskoj, na prostoru čitave bivše Jugoslavije, bivših istočnoeuropskih socijalističkih zemalja, a potom i zapadne Europe. Samo na naš skup dolazi 130 ljudi koji pišu doktorate ili provode druga istraživanja, to su stotine tisuća sati istraživanja ovih tema, tumači Koroman.

Na pitanje gdje se u svijetu danas izučava (jugoslavenski) socijalizam, kažu u Centru za jugoistočnu Europu sveučilišta u Grazu, na sveučilištu u Regensburgu, donedavno je trajao petogodišnji projekt u Edinburgu, u Glasgowu izučavaju istočnoeuropski socijalizam… Na konferenciju u Pulu dolaze i Rumunjski, Mađarski, Poljski i Bugarski istraživači pa će se čuti koliko se ta tema znanstveno istražuje na istoku Europe, a znamo da je do 1990-ih silno privlačila zapadne znanstvenike. Socijalizam nije samo povjesničarska tema, kaže Andrea Matošević, ne pripada samo prošlosti, iako se mnogi trude prikazati ga kao atavistički sustav.

ANDREA MATOŠEVIĆ
O jugoslavenskom socijalističkom sustavu ne možemo govoriti kao o monolitu, to je bilo dinamično društvo velikih kontradikcija, nejednakosti, ali i samorefleksivno društvo

– Zajedno s prljavom vodom bacili smo kroz prozor i dijete. Jer dobar dio egzistencijalnih problema i danas bi se mogao riješiti upravo na način koji je predviđao socijalistički sustav. Recimo, samoupravljanje koje je danas, osim u nekoliko zadruga, potpuno nestalo, pa i kao tema. Doktorand Igor Stanić upravo proučava procese samoupravljanja na terenu, u Uljaniku, pa ćemo saznati mnogo o tom specifično jugoslavenskom ekonomskom modelu, što je funkcioniralo, što nije, gdje su zašli u slijepe ulice, a gdje našli dobra rješenja. Socijalizmom se danas bave i povjesničari umjetnosti i književnosti, etnolozi i antropolozi, jezikoslovci, kulturolozi u najširem smislu. To je vrlo široka fronta mislilaca koja tu temu i dalje smatra vrijednom i dostojnom pažnje, a zašto ne i danas-sutra primjenjivom u svakodnevici, kaže Matošević.

BORIS KOROMAN
Na osnivanje CKPIS-a potaknulo nas je guranje u zaborav socijalističkog razdoblja, simplifikacija koja vodi i do nekritičke nostalgije. Nas zanimaju problemi, kontradikcije, činjenice

Nove generacije istraživača, tumače naši sugovornici, socijalizam proučavaju iz današnje perspektive, u odnosu na suvremeno društvo, u komparaciji s drugim socijalističkim zemljama istočnoga bloka te sa Zapadom. Osim s drugim modelima, jugoslavenski socijalizam može se komparirati i unutar sebe, kronološki s promjenama sistema kroz petoljetke i desetljeća. Matošević ističe da se o jugoslavenskom socijalističkom sustavu ne može govoriti kao o monolitu, da je to bilo dinamično društvo velikih kontradikcija, nejednakosti – što klasne od proletarijata i crvene buržoazije do aparatčika, što razvojno-geografske od Slovenije do Kosova. Bilo je to i samorefleksivno društvo koje se stalno pitalo gdje smo, zašto nam ne ide, zašto nismo dobri, kako da to riješimo. Tako je, navode naši sugovornici, Stipe Šuvar zapisao da su razmišljali kako pomoći mladima na selu i tako došli do radnih akcija jer bi se tako seoska omladina mogla kulturalizirati i socijalno uzdići pa dalje naći zaposlenje u gradu itd.

Gdje je nestao entuzijazam?

– Postoji ta stalna misao o socijalnom, egzistencijalnom nervu. I o napretku, to je jedna od esencijalnih tema socijalizma. Čini mi se da je današnji mentalni sklop tako ciničan i, ako mogu reći, bezdušan upravo zato što ne možemo zamisliti progres i bolju budućnost. Mi zapravo živimo u sadašnjosti čitavo vrijeme i to u lošoj sadašnjosti. Nema entuzijazma. Budućnost izaziva strah, kazuje Matošević. Na pitanje zašto su nestali zanos i vjera u budućnost, Koroman veli da za propast višestoljetnog poriva za progresom koji se gurao barem od prosvjetiteljstva postoji marksistički odgovor: »Zato što smo došli u monolitni ekonomski model, nema više trenja, što bi rekao Francis Fukuyama – nema više povijesti«.

Mlade znanstvenike, kažu nam naši sugovornici, tema socijalizma privlači i osobno iskustvo koje je i proizvod međugeneracijskog prenošenja – njihove uže i šire obitelji velik, ako ne i veći dio života provele su u tom sistemu i te se priče nužno provlače kroz obiteljsku svakodnevicu. I šutnja o tome, ne samo eksplicitno pro ili contra, tjera na odrešivanje.

D. ŠTIFANIĆ
Andrea Matošević i Boris Koroman

OD HRVATSKOG KATOLIČKOG SVEUČILIŠTA DO SJEVERA

Konferenciju u četvrtak, 1. listopada, otvara Tvrtko Jakovina predavanjem o tome kako je diplomacija SFRJ internacionalizirala krizu u zemlji. Osim profesora Jakovine sa zagrebačkog Filozofskog fakulteta, na trodnevnoj konferenciji plenarna predavanja održat će i Renata Jambrešić Kirin s Instituta za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu te Breda Luthar sa sveučilišta u Ljubljani.

Sudionici većinom pripadaju srednjoj generaciji, ali ima među njima i puno mlađih istraživača, od doktoranada do redovitih sveučilišnih profesora i profesora emeritusa. Dolaze iz Hrvatske, Slovenije, BiH, Makedonije, Srbije, Austrije, Češke, Mađarske, Velike Britanije, Rumunjske, Italije, Poljske, Bugarske, Francuske, Njemačke, Danske, Rusije i Španjolske, možemo pribrojati i SAD. Domaći znanstvenici, osim s raznih instituta (za povijest umjetnosti, hrvatsku povijest, etnologiju i folkloristiku), dolaze sa svih sveučilišta u Hrvatskoj (osim dubrovačkog), računajući i Hrvatsko katoličko sveučilište te Sveučilište Sjever koje je lani preuzelo od Pule titulu najmlađeg sveučilišta u zemlji.

O SPLITU, DANASU, RADNICIMA, PIONIRIMA, MUZIKANTIMA…

Sva predavanja i paneli na trodnevnoj konferenciji u Puli otvoreni su za javnost. Predavanja se održavaju na Filozofskom fakultetu smještenom u središtu grada, osim svečanog otvorenja uz uvodno predavanje Tvrtka Jakovine koje se održava u dvorani Pula na susjednom Fakultetu ekonomije i turizma »Dr. Mijo Mirković« i počinje u četvrtak, 1. listopada, u 12 sati.

Puno je zanimljivih predavanja, ne možemo sve pobrojati, ali evo samo nekih naslova: »Poslije Tita, Tuđman i Ćosić: konzervativizam poslije socijalističke revolucije« (Stipe Kljajić), »Od industrijskog grada do socijalne bombe: Split 90-ih godina« (Dragan Markovina), »Sjeverni Jadran i obnova turizma nakon Drugog svjetskog rata»(Ivan Žagar), »Propast jedne ideje« (Igor Štiks), »Program zasad obustaviti: Savez pionira Jugoslavije« (Igor Duda), »Jedi brže, cijene rastu: ekonomska kriza 80-ih u humorističnim prilozima tvorničkog tiska« (Boris Koroman), »Ko ne sluša pjesmu, slušaće oluju: politika jugoslovenske popularne muzike 1980-ih« (Ana Petrov), »Po obrazovanju i kulturi seriozni muzičar i pedagog, a po srcu strastveni muzikant: profil nastavnika glazbenog odgoja u ranom socijalizmu« (Lada Duraković), »Priča o ponosnim industrijskim radnicima: Kombiteks, Bihać, BiH« (Hajrudin Hromadžić), »To sam hteo da proverim kod tebe: komentari Tita na tekst Pregleda istorije SKJ« (Snježana Koren), »Odnos jugoslavenskih vlasti prema iseljavanju stanovništva iz Istre i Slovenskog primorja« (Miha Kosmač), »Novi Zagreb: utopija ili distopija nove socijalističke zajednice« (Renata Margetić Urlić), »Pisanje Danasa o HDZ-u uoči izbora 1990.« (Adriano Ivetić) te mnogi, mnogi drugi.